

Design and Validation of Media Literacy Education Model in Education with a Mixed Approach

Ali Davarpanah¹, Nader Shahamat^{2*}, Reza Zareei³, Ebadollah Ahmadi⁴

1. PhD Student, Educational Management, Department of Educational Management, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran.
2. Assistant Professor, Educational Management, Department of Educational Management, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran.
3. Assistant Professor, Educational Management, Department of Educational Management, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran.
4. Assistant Professor, Educational Management, Department of Educational Management, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran.

ARTICLE INFO

Received: 2023/05/13

Revised: 2024/10/02

Accepted: 2024/10/05

Keywords:

media literacy, education system, media literacy teacher, media literacy education

Abstract

This study employed a sequential exploratory mixed-methods strategy. The qualitative phase was conducted using a case study approach, and the quantitative phase utilized a descriptive-survey method. The statistical population consisted of all secondary school teachers in Shiraz, totaling 2,859 individuals. In the qualitative phase, purposive sampling with criterion-based selection was used until data saturation was reached at 20 participants. For the quantitative phase, a simple random sampling method was applied, and the sample size was calculated as 338 based on Cochran's formula. Data collection in the qualitative phase involved semi-structured interviews conducted in the field and document analysis of upstream and educational documents in a library setting. In the quantitative phase, a researcher-developed questionnaire was used. Qualitative data were analyzed through thematic analysis, while the quantitative data were validated using confirmatory factor analysis and structural equation modeling to assess model fit. Data analysis was performed using SPSS 23 and PLS software. The findings identified 49 components across 6 dimensions, culminating in a proposed research model. The results showed that the dimensions influencing media literacy education in the education system were, in descending order of effect size: media literacy teacher (0.961), education system (0.931), curriculum (0.88), school (0.86), government (0.715), and Ministry of Education (0.639). Fit indices including the standardized Bentler-Bonett, relative fit, incremental fit, and comparative fit indices confirmed the structural model's good fit.

Citation: Davarpanah, A., Shahamat, N., Zareei, R., & Ahmadi, E. (2025). Design and Validation of Media Literacy Education Model in Education with a Mixed Approach. *Journal of Curriculum Research* Vol.14, No.2, Ser 28. 209-228. DOI: <https://doi.org/10.22099/jcr.2025.8015>

* Corresponding Author: E-mail address: shamtnadr@gmail.com

COPYRIGHTS ©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the Original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher

Extended Abstract

Introduction

One of the key concepts related to people's ability to effectively utilize information is media literacy. In recent years, as this topic has been seriously discussed and its importance gradually highlighted, the role of various factors in creating, teaching, and expanding media literacy among today's learners has gained significant attention. It has also been identified as a fundamental necessity of life in the 21st century (Mansourian and Naeemabadi, 2018).

Media literacy is one of the essential skills for both teachers and students. Empowering students to thrive in the modern era is among the primary responsibilities of the education system. This institution is tasked with fulfilling its educational mission effectively while addressing societal needs and meeting social demands (National Curriculum, 2018).

Educational frameworks emphasize the advancement and deepening of media literacy and the establishment of a foundation for the appropriate use of emerging learning environments (Fundamental Transformation Document, 2009). Media literacy remains a critical skill for educators and learners alike, aligning with the broader goal of enabling students to adapt and excel in the contemporary world. As stated in the National Curriculum (2013), the education system must respond to societal demands while carrying out its mission.

Moreover, educational documents continue to underscore the importance of promoting media literacy, fostering its integration, and paving the way for the constructive use of innovative learning environments (Fundamental Transformation Document, 2018). Therefore, it is crucial that schools, as the epicenters of education, are well-equipped to teach media literacy and play an active role in this endeavor.

Methods

The method of this research was a sequential exploratory mixed strategy that was carried out in two qualitative and quantitative parts in four steps as follows:

First step: qualitative part

Second step: Instrumentation

Third step: qualitative part

Fourth step: connection and interpretation of findings

In-depth interview method was used to collect the data required for the research. The data collection tools needed in this research were both document analysis and interviews. In the field part of the semi-structured interview with 20 participants in the spring of 1401, by asking the questions "What are the indicators and components of media literacy?", "How is the design of the media literacy education model?" and "How is the fit of the media literacy education model?" It started and was guided and continued based on the responses of the participants. Validation of qualitative data during data analysis was done by adapting the methods proposed by Meredith Gall, Walter Borg and Joyce Gall (1994).

Qualitative data analysis was done by interpretive analysis method and using theme analysis in the form of theme network.

In this way, in the first step, quotes were extracted from the interview text of the participants in the semi-structured interview, as well as from the text of the upstream documents, key documents and documents of education, and initial coding of the quotes was done in separate tables. In the second step, based on the themes obtained from the qualitative part of the research, a researcher-made questionnaire was prepared to evaluate the model from the point of view of experts and review the upstream documents and education documents, and it was approved by the thesis research team.

The third step of the current research is related to the quantitative part. In the quantitative part, the data collection tool was a researcher-made questionnaire that was used to evaluate the proposed model of the qualitative part.

In the fourth step, following the comparison of qualitative and quantitative findings, the desired interpretations were made and finally the model of media literacy education in Fars education was presented.

Results and findings

Using the Atride-Straling (2001) method, this research was conducted in three stages:

1. **Shredding Text and Coding Quotes**
2. **Exploring the Network of Themes Within the Text**
3. **Integrating Discoveries and Presenting the Research Model**

Standardized parameter estimates revealed that all components were statistically significant, with their factor loadings reaching a high level (above 0.5). The analysis of fit indices confirmed the model's suitability.

The findings related to the fit indices demonstrated that Cronbach's alpha and the combined reliability values for all variables exceeded 0.7, indicating the model's reliability. Additionally, the research results showed that the convergent validity rate for all factors surpassed the criterion level of 0.4, reflecting its adequacy. Divergent validity was also examined and confirmed through a factor-in-factor matrix, while all factor loadings associated with the research factors exceeded 0.4, reaffirming their appropriateness.

Considering the three R^2 values—0.19, 0.33, and 0.67—defined as weak, medium, and strong, all factors yielded values above 0.67, indicating the robustness of this index. Regarding GOF values—0.01, 0.25, and 0.36—defined as weak, medium, and strong, all factors recorded values above 0.36, suggesting a strong overall fit for the model. Consequently, the model presented in this study was confirmed as fitting well.

Discussion and conclusion

The theme network highlighted the necessity of addressing six dimensions and 49 components in media literacy education, according to the perspectives of experts and specialists. The interpretation of the dimensions—government, ministry, education system, school, teacher, and curriculum—underscored the following key components:

- **Government Dimension:** Media literacy movement, technology development, the capacity of mosques and

cultural centers, and the capacity of radio and media.

- **Ministry Dimension:** Teacher training programs, training media literacy education managers, and book reviews.

- **Education System Dimension:** Educational standards, support for gifted students, media literacy conferences, creation of virtual spaces, training school principals, guiding school principals, and providing media literacy instructors.

These findings collectively affirm the importance of comprehensive media literacy education and its integration across various dimensions.

Keywords: Media Literacy, Education, Media Literacy Teacher, Media Literacy Education.

طراحی و اعتباریابی مدل آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش با رویکرد آمیخته

علی داورپناه^۱، نادر شهامت^{۲*}، رضا زارعی^۳، عباداله احمدی^۴

۱. دانشجوی دکتری، رشته مدیریت آموزشی، گروه مدیریت آموزشی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران.

۲. استادیار، رشته مدیریت آموزشی، گروه مدیریت آموزشی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران.

۳. استادیار، رشته مدیریت آموزشی، گروه مدیریت آموزشی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران.

۴. استادیار، رشته مدیریت آموزشی، گروه مدیریت آموزشی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران.

چکیده

این پژوهش یک راهبرد ترکیبی از نوع اکتشافی متوالی بود. روش در بخش کیفی مطالعه موردی و در بخش کمی توصیفی پیمایشی بود جامعه آماری شامل تمام معلمان مدارس متوسطه شیراز به تعداد ۲۸۵۹ نفر بود؛ انتخاب نمونه در بخش کیفی به روش نمونه‌گیری هدفمند و با روش ملاک محور انجام گرفت. حجم نمونه تا مرحله پدیدآیی نظم و عدم گسترش بیش‌ازحد ۲۰ نفر شد. نمونه‌گیری کمی به صورت تصادفی ساده انجام و حجم نمونه طبق فرمول کوکران ۳۳۸ نفر شد ابزار گردآوری داده‌ها در بخش کیفی شامل دو بخش مصاحبه نیمه ساختاریافته در بخش میدانی و بررسی و کنکاش اسناد بالادستی و اسناد آموزش و پرورش در بخش کتابخانه‌ای بود. در بخش کمی از ابزار پرسش‌نامه محقق ساخته برای گردآوری داده‌ها استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی بر اساس تحلیل مضمون انجام شد. هم‌چنین، در بخش کمی برای تأیید روایی پرسش‌نامه از تحلیل عاملی تأییدی و برای تعیین برازش مدل از مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد در بخش کمی نرم‌افزار 23 spss و pls به کار رفت نتایج به دست آمده به شناسایی ۴۹ مؤلفه و ۶ بعد منجر شد و در نهایت، مدل پژوهش ارائه شد نتایج نشان دادند که هر یک از ابعاد به ترتیب: معلم سواد رسانه‌ای (۰/۹۶۱) آموزش و پرورش (۰/۹۳۱) برنامه درسی (۰/۸۸) مدرسه (۰/۸۶) دولت (۰/۷۱۵) وزارت آموزش و پرورش (۰/۶۳۹) بر آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش تأثیر داشتند و شاخص‌های برازش هنجار شده بنتلر بونت، برازش نسبی، برازش افزایشی، شاخص‌های تطبیقی مدل نشان داد که مدل ساختاری طراحی شده از برازش مطلوبی برخوردار بود.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۳

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۷/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۱۴

واژه‌های کلیدی:

سواد رسانه‌ای، آموزش و پرورش، معلم سواد رسانه‌ای، آموزش سواد رسانه‌ای

استناد: داورپناه، ع.، شهامت، ن.، زارعی، ر.، و احمدی، ع. (۱۴۰۳). طراحی و اعتباریابی مدل آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش با رویکرد آمیخته. مجله علمی پژوهشی «پژوهش‌های برنامه‌درسی» انجمن مطالعات برنامه‌درسی ایران. دوره چهاردهم، شماره دوم، پیاپی ۲۸، پاییز و زمستان ۱۴۰۳. ۲۰۹-۲۲۸.

DOI: <https://doi.org/10.22099/jcr.2025.8015>

* نویسنده مسئول: shhamtnadr@gmail.com

COPYRIGHTS ©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the Original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher

مقدمه

در دنیای رسانه‌ای امروز که براساس آمارهای رسمی بیش از هفتاد درصد وقت روزانه مردم با رسانه‌ها سپری می‌شود (Pater, 2008)، مخاطبان نیاز به آگاهی از رسانه‌ها و نحوه عملکردشان در مقابل مردم دارند. رسانه‌ها با استفاده از تکنیک‌ها و روش‌های گوناگون، سعی در جذب و هدایت مخاطبان به سوی اهداف از پیش تعیین شده هستند.

افراد با سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی می‌توانند انواع گوناگون رسانه‌ها، منابع و مجراهای اطلاعاتی را در زندگی خصوصی، شغلی و عمومی خود به کار برند. آن‌ها می‌دانند چه موقع و چه اطلاعاتی نیاز دارند، برای چه، کجا و چگونه می‌توانند به آن دست پیدا کنند. آن‌ها درک می‌کنند چه کسی و چرا اطلاعات را تولید کرده و نیز نقش، مسئولیت و عملکرد رسانه و فراهم‌کنندگان اطلاعات را درک می‌کنند. آن‌ها می‌توانند اطلاعات، پیام‌ها، اعتقادات و ارزش‌هایی که در رسانه و هر تولیدکننده دیگر محتوا نقل شده را تحلیل و اطلاعات را ارزش‌گذاری کنند (Moscow - declaration – on – media and information literacy, 2016).

داشتن سواد رسانه‌ای یکی از مهارت‌های موردنیاز برای معلمان و دانش‌آموزان است. توانمندسازی دانش‌آموزان برای زیستن در عصر کنونی از وظایف آموزش و پرورش است. این نهاد، وظیفه دارد ضمن پاسخگویی به نیازهای جامعه و مطالبات اجتماعی، رسالت تربیتی خود را به‌درستی ایفا کند. (National Curriculum, 2012). در اسناد آموزش و پرورش بر ترویج و تعمیق سواد رسانه‌ای و زمینه‌سازی برای بهره‌برداری مناسب از محیط نوظهور یادگیری تأکید شده است (Fundamental Transformation Document, 2010).

درحالی‌که سواد رسانه‌ای در برخی کشورها از خیلی پیش‌تر به گونه درس مستقل تدریس می‌شود. هنوز در ایران ابتدا راهیم و آموزش سواد رسانه‌ای سازوکار مشخصی ندارد. در این راستا سعی فراوان لازم است تا مدل آموزش سواد رسانه‌ای مطلوب فراهم شود. این پژوهش تلاش می‌کند در این مهم راه‌گشا باشد.

بیان مسئله

یکی از مفاهیم کلی که به مهارت‌های افراد برای بهره‌مندی مؤثر از اطلاعات مرتبط است، سواد رسانه‌ای است، در سال‌های اخیر و پس از طرح جدی این موضوع و تبیین اهمیت آن به تدریج نقش عوامل گوناگون در ایجاد، آموزش و گسترش سواد رسانه‌ای در میان فراگیران امروزی بسیار موردتوجه واقع شده و به‌عنوان عنصری اساسی از ضرورت‌های زندگی در قرن بیست و یکم مطرح شده است (mansoorian & naeemabadi, 2020).

هرچند که در اسناد بالادستی همچون سند تحول بنیادین در بین سی گزاره ارزشی نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی دو گزاره ۱۵ و ۱۷ به رسانه مربوط است، اما تاکنون اقدامی عملی برای توسعه سواد رسانه‌ای در دستور کار متولیان نهادهای رسمی تعلیم و تربیت قرار نگرفته است. افزون بر این، سند تحول، به انطباق برنامه‌های درسی با نیازها و علایق فراگیران در چارچوب ساختار برنامه درسی در سه بخش الزامی، انتخابی و اختیاری تأکید دارد و با مهم خواندن نقش تربیتی سواد رسانه‌ای، از تعامل اثربخش با مراکز فرهنگی و اجتماعی و استفاده از ظرفیت آن نام می‌برد (Hashemi, 2014).

با تمرکز بر عنوان رساله و مسئله پژوهش، سواد رسانه‌ای و کاربرد آن در فرایند یاددهی - یادگیری ضرورتی انکارناپذیر است. لذا ارائه مدل آموزش سواد رسانه‌ای از جایگاهی ویژه در نظام آموزشی کشور برخوردار است.

اهمیت و ضرورت پژوهش

در طول دهه‌های اخیر، این مسئله به‌وضوح از سوی سازمان‌ها و کارگزاران گوناگون دولتی و خصوصی مطرح شده که بسیاری از دانش‌آموختگان، فاقد مهارت‌هایی بوده‌اند که ضامن موفقیت شغلی و تحصیلی قلمداد می‌شوند (Abramson, 2020).

بمنظور تحقق مهم‌ترین هدف وزارت آموزش و پرورش که آماده‌سازی کودکان و نوجوانان برای زندگی در جامعه است. اهتمام این وزارتخانه در آموزش سواد رسانه‌ای حرف اول را می‌زند زیرا که نهاد آموزش و پرورش به‌عنوان اولین نهاد آموزشی که هر کس به‌عنوان عضوی از جامعه با آن آشنا می‌شود، در ایجاد سواد رسانه‌ای نقش اصلی را به عهده دارد. اگر آموزش و پرورش با رویکرد جهانی هم‌سو نباشد، منسوخ خواهد شد و آموزش‌های غیررسمی و فراملی جای آموزش‌های آن را خواهد گرفت. (Alvin, 2005)

داشتن سواد رسانه‌ای یکی از مهارت‌های موردنیاز برای معلمان و دانش‌آموزان است. توانمندسازی دانش‌آموزان برای زیستن در عصر کنونی از وظایف آموزش و پرورش است. این نهاد وظیفه دارد ضمن پاسخگویی به نیازهای جامعه و مطالبات اجتماعی رسالت تربیتی خود را به‌درستی ایفا کند (National Curriculum, 2012). در اسناد آموزش و پرورش بر ترویج و تعمیق سواد رسانه‌ای و زمینه‌سازی برای بهره‌برداری مناسب از محیط نوظهور یادگیری تأکید شده است (Fundamental Transformation Document, 2010). لذا مهم است که مدرسه به‌عنوان محل بروز و ظهور آموزش به آنچه که برای آموزش سواد رسانه‌ای لازم است تجهیز و به شایستگی ایفای نقش کند.

اهداف پژوهش

- ۱- شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های آموزش سواد رسانه‌ای.
- ۲- طراحی مدل آموزش سواد رسانه‌ای.
- ۳- برآزش مدل آموزش سواد رسانه‌ای.

پرسش‌های پژوهش

- ۱- ابعاد و مؤلفه‌های آموزش سواد رسانه‌ای کدام‌اند؟
- ۲- طراحی مدل آموزش سواد رسانه‌ای چگونه است؟
- ۳- برآزش مدل آموزش سواد رسانه‌ای چگونه است؟

روش پژوهش

این پژوهش با هدف طراحی و اعتباریابی مدل آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش انجام شد. روش این پژوهش یک راهبرد ترکیبی از نوع اکتشافی متوالی بود که در دو بخش کیفی و کمی در چهار گام به ترتیب زیر انجام شد:

گام اول: بخش کیفی

گام دوم: ابزارسازی

گام سوم: بخش کیفی

گام چهارم: پیوند و تفسیر یافته‌ها

برای گردآوری داده‌های موردنیاز پژوهش از روش مصاحبه عمیق استفاده شد. در انجام گرفتن روش نظریه‌سازی داده بنیاد، پژوهشگر داده‌های کیفی را از طریق مشاهده، مصاحبه و تجزیه و تحلیل متنی گردآوری کرده است، آن‌ها را کدبندی کرده و متغیرهای اصلی را یافته و به بررسی روابط متغیرها پرداخته شد. ابزار گردآوری داده‌های موردنیاز در این پژوهش، هم از روش تحلیل اسنادی و هم مصاحبه بود. در این خصوص ابتدا ادبیات مربوطه مرور و سپس ابزار اندازه‌گیری با توجه به الگوی اولیه در قالب فیش‌برداری از اسناد طراحی و اجرا می‌شود که اعتبارسنجی مدل بر مبنای مدل پژوهش مورد آزمون قرار گرفت. در ادامه پس از نظر خواهی و گرفتن تأیید خبرگان به همراه مصاحبه، سنجش عوامل در بین پاسخ‌دهندگان انجام شد. در نهایت الگوی به دست آمده در این مرحله با تأیید و تعدیل خبرگان به الگوی اثربخش ختم شد.

در بخش میدانی مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۲۰ نفر از مشارکت‌کنندگان در بهار ۱۴۰۱، با طرح سؤالات «شاخص‌ها و مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای کدام‌اند؟»، «طراحی مدل آموزش سواد رسانه‌ای چگونه است؟» و «برازش مدل آموزش سواد رسانه‌ای چگونه است؟» شروع شد و براساس پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان هدایت و تداوم یافت. فرایند مصاحبه تا مرحله اشباع نظری و پدیدآیی نظم و عدم گسترش بیش از حد ادامه یافت. در بخش کتابخانه‌ای نیز تعداد ۲۰ سند مورد مطالعه، بررسی و کنکاش قرار گرفت و مضامین مربوط به طراحی و اعتباریابی مدل آموزش سواد رسانه‌ای استخراج شد.

اعتباریابی داده‌های کیفی در طول تحلیل داده‌ها با اقتباس از روش‌های پیشنهادی مردیت گال، والتر بورگ و جویس گال (۱۹۹۴) انجام گرفت.

۱- موضع‌گیری پژوهشگر: با توجه به تجربه تدریس پژوهشگر در واحدهای دانشگاهی و مطالعه عمیق مبانی نظری، پیشینه پژوهش و اسناد و مدارک بالادستی آموزش و پرورش نسبت به موقعیت مورد مطالعه و نقل قول‌ها موضع‌گیری انجام می‌گرفت.

۲- کاوش به وسیله مشارکت‌کنندگان: افراد شرکت‌کننده در مصاحبه می‌توانند گزاره‌هایی را که در گزارش پژوهشگر آمده از نظر صحت و کامل بودن مورد مطالعه و بازنگری قرار دهند. لذا پس از کدگذاری و دسته‌بندی مضامین، یافته‌ها به ۳ نفر از مشارکت‌کنندگان برای بازنگری بازخورد داده شد.

۳- همسوسازی (سه سوسازی): برای تقویت اعتبار گزارش یافته‌های پژوهش کیفی، یافته‌های پژوهش‌های انجام‌شده ناظر بر تأیید یافته‌های پژوهش، از طریق توسل به شواهد تأییدکننده مورد توجه قرار گرفت و همگرایی آن‌ها تأیید شد.

پس از اعتباریابی داده‌های بخش کیفی و همسوسازی یافته‌ها با چارچوب‌های نظری و پژوهش‌های پیشین و شواهد اسناد و مدارک آموزش و پرورش، شواهد اظهارات خبرگان مدل آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش پیشنهاد شد.

تحلیل داده‌های کیفی به روش تحلیل تفسیری و با استفاده از تحلیل مضمون در قالب شبکه مضامین انجام شد. به این ترتیب که در گام اول نقل قول‌هایی از متن مصاحبه مشارکت‌کنندگان در مصاحبه نیمه ساختاریافته و هم‌چنین، از متن اسناد بالادستی، اسناد و مدارک کلیدی آموزش و پرورش استخراج شد و در جداول جداگانه‌ای کدگذاری اولیه به

نقل قول‌ها انجام شد. در اقدام بعدی با کنار هم قرار دادن کدهایی که مشابهت مفهومی داشتند، مضامین پایه استخراج شد. سپس بر اساس مشابهت‌های کاربردی مضامین پایه، هرچند مضمون پایه در قالب یک مضمون سازمان دهنده دسته‌بندی شد. در انتها، مضامین سازمان دهنده در قالب مضمون انتزاعی و فراگیر قرار گرفت و جدول نهایی دسته‌بندی مضامین سه‌گانه تدوین شد.

در گام دوم بر اساس مضامین به دست آمده از بخش کیفی پژوهش، پرسش‌نامه محقق ساخته جهت ارزیابی مدل از دیدگاه خبرگان و بررسی اسناد بالادستی و اسناد و مدارک آموزش و پرورش تنظیم شد و به تأیید تیم پژوهشی رساله رسید. پرسش‌نامه محقق ساخته مدل آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش شامل ۶ بعد و ۴۹ مؤلفه بود که با مقیاس ۵ امتیازی لیکرت در ۴ گویه دولت، ۴ گویه وزارت آموزش و پرورش، ۷ گویه آموزش و پرورش، ۶ گویه مدرسه، ۱۳ گویه معلم و ۱۵ گویه برنامه درسی تنظیم شد.

سومین گام این پژوهش مربوط به بخش کمی است. روش پژوهشی مورداستفاده، تو صیفی از نوع پیمایشی و هدف اصلی آن اعتباریابی پرسش‌نامه محقق ساخته حاصل از یافته‌های کیفی بود.

جامعه آماری این پژوهش، شامل تمام دبیران مدارس شیراز که در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ مشغول به تدریس یا فعالیت آموزش و مدیریت در مدارس و ادارات آموزش و پرورش بودند می‌باشد. جامعه آماری ۲۸۵۹ نفر بود. نمونه‌گیری به روش تصادفی ساده و با استفاده از فرمول تعیین حجم نمونه کوکران تعداد ۳۳۸ نفر انتخاب شدند و پرسش‌نامه بین آنان توزیع شد.

در بخش کمی، ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه محقق ساخته بود که برای ارزیابی مدل پیشنهادی بخش کیفی استفاده شد. پس از سنجش روایی صوری که در بخش کیفی توسط متخصصین انجام شد، در این پژوهش پرسش‌نامه در اختیار ۱۰ نفر از خبرگان قرار گرفت و نسبت به روایی محتوای (CVR) بر اساس فرمول لاوشه محاسبه شد و با توجه به این‌که روایی گویه‌ها بالاتر از میزان حدنصاب ۰/۴۲ در جدول استاندارد لاوشه بود مورد پذیرش یک قرار گرفت. نمونه‌ای از نسبت روایی محتوایی به دست آمده در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. نمونه‌ای از نسبت روایی محاسبه شده گویه‌های پرسش‌نامه

ردیف	گویه‌ها	تعداد گویه‌های ضرورت دارد	نسبت روایی محتوایی
۱	ایجاد نهضت سوادآموزی رسانه‌ای برای آموزش سواد رسانه‌ای	۲۰	۱
۲	توسعه فن‌آوری برای آموزش سواد رسانه‌ای	۱۹	۰/۹۵
۳	استفاده از ظرفیت مساجد و فرهنگ‌سرا برای آموزش سواد رسانه‌ای	۱۹	۰/۹۵
۴	استفاده از ظرفیت صداوسیما و رسانه‌ها برای آموزش سواد رسانه‌ای	۱۸	۰/۹۰
۵	سیاست‌گذاری تشویقی در وزارت آموزش و پرورش برای آموزش سواد رسانه‌ای	۱۹	۰/۹۵
۶	دوره تربیت‌معلم برای معلم آموزش سواد رسانه‌ای	۲۰	۱
۷	آموزش سواد رسانه‌ای به مدیران آموزش و پرورش	۱۹	۰/۹۵
۸	بازنگری کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای	۱۸	۰/۹۰
۹	مشخص کردن استانداردهای آموزشی آموزش سواد رسانه‌ای	۲۰	۱

ردیف	گویه‌ها	تعداد گویه‌های ضرورت دارد	نسبت روایی محتوایی
۱۰	حمایت از دانش‌آموزان مستعد آموزش سواد رسانه‌ای	۲۰	۱

پس از این مرحله پرسش‌نامه در اختیار جامعه آماری پژوهش قرار داده شد، به‌منظور تعیین پایایی از پایایی ترکیبی استفاده شد. روایی سازه‌ای پرسش‌نامه نیز با تحلیل عاملی تأییدی مورد سنجش قرار گرفت و مطلوب بودن مدل تأیید شد.

خلاصه نتایج تحلیل عاملی، روایی همگرا و پایایی ترکیبی پرسش‌نامه در جدول ۲ مشاهده می‌شود.

جدول ۲. خلاصه نتایج تحلیل عاملی، روایی همگرا و پایایی ترکیبی پرسش‌نامه

ابعاد	گویه‌ها	بار عاملی	AVE	CR
دولت	نهضت سوادآموزی رسانه‌ای	۰/۷۲۵	۰/۵۶	۰/۹۰
	توسعه فناوری	۰/۴۸۱		
	ظرفیت مساجد و فرهنگ‌سراها	۰/۹۲۷		
	ظرفیت صداوسیما و رسانه‌ها	۰/۸۱۳		
وزارت	سیاست‌گذاری تشویقی	۰/۸۲۶	۰/۶۸	۰/۹۶
	دوره تربیت معلم	۰/۷۷۴		
	آموزش مدیران آموزش و پرورش	۰/۹۵۷		
	بازنگری کتاب	۰/۷۴۱		
آموزش و پرورش	استانداردهای آموزشی	۰/۸۵۷	۰/۵۲	۰/۹۵
	حمایت از دانش‌آموز مستعد	۰/۶۹۸		
	همایش سواد رسانه‌ای	۰/۷۰۵		
	بسترسازی فضای مجازی	۰/۷۲۹		
	آموزش مدیران مدرسه	۰/۴۶۷		
	تبیین برای مدیران مدرسه	۰/۶۷۷		
	فراهم کردن معلم سواد رسانه‌ای	۰/۵۳۹		
مدرسه	تجهیزات سواد رسانه‌ای	۰/۸۸۶	۰/۵۳	۰/۹۴
	تشویق در مدرسه	۰/۸۷۸		
	تعامل با رسانه‌ها	۰/۷۱۷		
	انتخاب معلم سواد رسانه‌ای	۰/۶۴۸		
	تعامل با اولیاء	۰/۵۰۷		
معلم سواد رسانه‌ای	تبیین سواد رسانه‌ای برای کادر مدرسه	۰/۷۱۷	۰/۵۱	۰/۹۱
	معلم با صلاحیت‌های حرفه‌ای	۰/۵۷۶		
	روش تدریس	۰/۷۸۷		
	تسهیل‌کننده یادگیری سواد رسانه‌ای	۰/۵۴۳		

ابعاد	گویه‌ها	بار عاملی	AVE	CR
	سواد قرآنی	۰/۸۵۳		
	رسانه شناسی	۰/۴۵۲		
	توانایی فنی	۰/۸۳۲		
	معتقد به سبک زندگی اسلامی	۰/۸۶۲		
	ارزش برای فرهنگ ایرانی	۰/۶۴۹		
	تفکر انتقادی	۰/۵۷۱		
	نظم اجتماعی	۰/۵۶۶		
	توانایی تربیتی	۰/۹۰۹		
	مهارت‌های ارتباطی	۰/۷۹۷		
	ارزشیابی	۰/۷۴۰		
برنامه درسی سواد رسانه‌ای	خودباوری	۰/۵۸۷		
	تفکر انتقادی	۰/۴۲۵		
	امیدواری	۰/۸۶۶		
	دشمن شناسی	۰/۸۸۳		
	رسانه شناسی	۰/۷۶۹		
	قدرت تحلیل	۰/۹۸۰		
	مخاطب فعال	۰/۴۶۶		
	تقوای رسانه‌ای	۰/۶۲۴	۰/۵۳	۰/۸۸
	خودشناسی	۰/۶۸۷		
	آینده پژوهی	۰/۷۰۴		
	برنامه‌ریزی مصرف بهینه	۰/۵۸۳		
	خودکنترلی	۰/۷۲۹		
	شناخت سبک زندگی اسلامی	۰/۴۵۹		
	شناخت ارزش‌های بومی	۰/۷۵۸		
	توانایی نشر و بازنشر	۰/۷۳۷		

از آنجاکه بر اساس جدول ۲ مقدار پایایی ترکیبی تمام متغیرها بیش از ۰/۷ بود و آلفای کرونباخ پرسش‌نامه ۰/۸۸ به دست آمد؛ بنابراین پایایی مورد تأیید است. مقدار واریانس استخراج شده نیز در همه موارد از ۰/۴ بیش تر است. بعد از محاسبات رابطه زیر بدست آمد:

$$CR > 0.7; CR > AVE; AVE > 0.5$$

به منظور تحلیل داده‌های کمی از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد.

با استفاده از نرم‌افزار SPSS-23 متغیرهای پژوهش از میانگین، انحراف معیار داده‌ها به دست آمد. در جدول ۳ شاخص‌های مرکزی و پراکندگی مربوط به مؤلفه‌های پژوهش نمایش داده شده است.

جدول ۳. نمونه‌ای از مشخصه‌های آماری مؤلفه‌های پژوهش

ردیف	مؤلفه	انحراف معیار	میانگین
۱	ایجاد نهضت سوادآموزی رسانه‌ای برای آموزش سواد رسانه‌ای	۱/۲۵۴	۳/۶۸
۲	توسعه فن‌آوری برای آموزش سواد رسانه‌ای	۱/۲۲۳	۳/۸۳
۳	استفاده از ظرفیت مساجد و فرهنگ‌سرا برای آموزش سواد رسانه‌ای	۱/۳۳۰	۳/۶۶
۴	استفاده از ظرفیت صداوسیما و رسانه‌ها برای آموزش سواد رسانه‌ای	۱/۲۴۱	۳/۸۰
۵	سیاست‌گذاری تشویقی در وزارت آموزش و پرورش برای آموزش سواد رسانه‌ای	۱/۱۸۵	۳/۷۰
۶	دوره تربیت معلم برای معلم آموزش سواد رسانه‌ای	۰/۸۹۴	۳/۶۲
۷	آموزش سواد رسانه‌ای به مدیران آموزش و پرورش	۰/۹۷۸	۳/۵۸
۸	بازنگری کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای	۰/۹۲۷	۳/۵۵
۹	مشخص کردن استانداردهای آموزشی آموزش سواد رسانه‌ای	۰/۹۴۷	۳/۴۲
۱۰	حمایت از دانش‌آموزان مستعد آموزش سواد رسانه‌ای	۱/۰۳۵	۳/۲۱

با استفاده از نرم‌افزار PLS در بخش استنباطی در آغاز به منظور بررسی روایی پرسش‌نامه محقق ساخته از تحلیل عاملی استفاده شده و در ادامه به منظور پاسخ به سؤال‌های پژوهش و برازش مدل از مدل‌سازی معادلات ساختاری و شاخص‌های برازش مطلق، شاخص‌ها برازش تطبیقی و شاخص‌های برازش استفاده می‌کردیم. در گام چهارم در ادامه مقایسه یافته‌های کیفی و کمی، تفسیرهای موردنظر انجام شد و در نهایت مدل آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش فارس ارائه شد.

نتایج و یافته‌های سؤال اول پژوهش: شاخص‌ها و مؤلفه‌های آموزش سواد رسانه‌ای کدام‌اند؟

این روش ماهیت تفسیری و گام‌به‌گام دارد و فرایندی است که به وسیله آن می‌توان داده‌های پراکنده آن را به داده‌های غنی و معنادار تبدیل کرد.

با بهره‌گیری از روش آتراید - استرالی‌نگ (۲۰۰۱) فرایند انجام این پژوهش در سه مرحله انجام شد که عبارت‌اند از:

- خرد کردن متن و کدگذاری نقل قول‌ها.

- اکتشاف شبکه مضامین از متن

- یکپارچه کردن اکتشاف‌ها و ارائه مدل پژوهش.

گزارش اقدام‌های انجام‌شده در گردآوری، تحلیل و اعتباریابی اولیه تا استخراج شبکه مضامین ادامه پیدا کرد و چارچوب مرحله کدگذاری اولیه و استخراج مضامین پایه، توصیفی داده محور بود. به این صورت که ابتدا کدهای اولیه و سپس مضامین پایه براساس داده‌های پژوهش شناسایی شدند. از آنجاکه چارچوب انتزاع مضامین سازمان دهنده نظریه محور بود، لذا، واژه‌ها براساس نظریه‌ها و پژوهش‌ها انتخاب شد. در مرحله اول از متن مصاحبه‌های مشارکت‌کنندگان در مصاحبه باز و هم‌چنین، با مطالعه و بررسی اسناد بالادستی و اسناد و مدارک کلیدی آموزش و پرورش نقل قول‌هایی استخراج و در جداول جداگانه کدگذاری داده محور انجام شد.

در مرحله دوم براساس مشابهت‌های کاربردی مضامین پایه آموزش سواد رسانه‌ای هرچند مضمون در یک دسته به

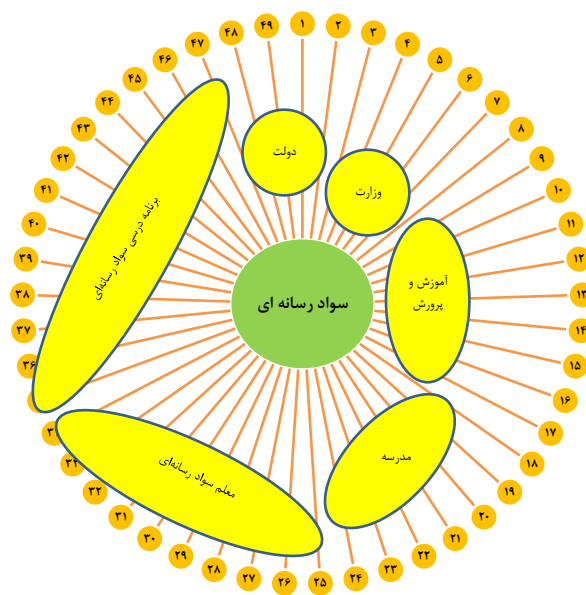
نام «مضمون سازمان دهنده» قرار گرفت.

در مرحله آخر با انتزاع یک مضمون حاکم بر کل مضامین به‌عنوان مضمون فراگیر تدوین نهایی جدول مضامین سه‌گانه انجام گرفت.

جدول مضامین سه‌گانه مرحله قبل که با استفاده از نقل قول‌ها، نظریه‌ها و پژوهش‌های قبلی انتزاع شد به‌منظور اجماع نهایی در اختیار اعضای کمیته رساله قرار گرفت و در ادامه با بررسی نهایی و براساس کارکردهای مضامین سازمان دهنده در آموزش و پرورش تعریف مهندسی ارائه شد.

بر مبنای جدول نهایی تحلیل مضامین سه‌گانه، شبکه مضامین آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش رسم شد. این شبکه در قالب یک مضمون فراگیر ۶ مضمون سازمان دهنده و ۴۱ مضمون پایه بود شبکه مضامین استخراج‌شده در نمودار ۱ آمده است.

۱- نهضت سوادآموزی رسانه‌ای، ۲- توسعه فناوری، ۳- ظرفیت مساجد و فرهنگ‌سراها، ۴- ظرفیت صداوسیما و رسانه‌ها، ۵- سیاست‌گذاری تشویقی، ۶- دوره تربیت معلم، ۷- آموزش مدیران آموزش و پرورش، ۸- بازنگری کتاب، ۹- استانداردهای آموزشی، ۱۰- حمایت از دانش‌آموز مستعد، ۱۱- همایش سواد رسانه‌ای، ۱۲- بسترسازی فضای مجازی، ۱۳- آموزش مدیران مدرسه، ۱۴- تبیین برای مدیران مدرسه، ۱۵- فراهم کردن معلم سواد رسانه‌ای، ۱۶- تجهیزات سواد رسانه‌ای، ۱۷- تشویق در مدرسه، ۱۸- تعامل با رسانه‌ها، ۱۹- انتخاب معلم سواد رسانه‌ای، ۲۰- تعامل با اولیاء، ۲۱- تبیین سواد رسانه‌ای برای کادر مدرسه، ۲۲- معلم با صلاحیت‌های حرفه‌ای، ۲۳- روش تدریس، ۲۴- تسهیل‌کننده یادگیری سواد رسانه‌ای، ۲۵- سواد قرآنی، ۲۶- رسانه شناسی، ۲۷- توانایی فنی، ۲۸- معتقد به سبک زندگی اسلامی، ۲۹- ارزش برای فرهنگ ایرانی، ۳۰- تفکر انتقادی، ۳۱- نظم اجتماعی، ۳۲- توانایی تربیتی، ۳۳- مهارت‌های ارتباطی، ۳۴- ارزشیابی، ۳۵- خودباوری، ۳۶- تفکر انتقادی، ۳۷- امیدواری، ۳۸- دشمن شناسی، ۳۹- رسانه شناسی، ۴۰- قدرت تحلیل، ۴۱- مخاطب فعال، ۴۲- تقوای رسانه‌ای، ۴۳- خودشناسی، ۴۴- آینده‌پژوهی، ۴۵- برنامه‌ریزی مصرف بهینه، ۴۶- خودکنترلی، ۴۷- شناخت سبک زندگی اسلامی، ۴۸- شناخت ارزش‌های بومی، ۴۹- توانایی نشر و بازنشر

نمودار ۱. شبکه مضامین استخراج‌شده

سؤال دوم: طراحی مدل آموزش سواد رسانه‌ای چگونه است؟

اعتباریابی داده‌های کیفی از زمان گردآوری و تحلیل داده‌ها چندین بار انجام می‌شود و مرحله مجزا و گسسته‌ای ندارد. یکی از فعالیت‌های اعتباریابی، بازخورد به مشارکت‌کنندگان بود. هم‌چنین، بازبینی‌های مکرر و موضوع‌گیری پژوهشگر در اعتباریابی تأثیر داشت. بررسی‌های پژوهشگر منجر به دستیابی شواهد نظری و میدانی شد. بمنظور اعتباریابی نهایی از روش همسوسازی (سه سویه سازی) استفاده شد. با کنار هم گذاشتن و تطبیق شواهد میدانی و کتابخانه‌ای با یافته‌های پژوهشی و شواهد نظری گرفته‌شده از منابع علمی به توجیه همگرایی مضامین پرداخته شد. پس از اعتباریابی داده‌های کیفی و همسوسازی با مبانی نظری و پژوهش‌های پیشین، نظر متخصصان در مورد ابعاد و مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای کسب شد.

پس از شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های آموزش سواد رسانه‌ای در مدل پیشنهادی پژوهش و اعتباریابی آن در بخش کیفی، پرسش‌نامه محقق ساخته مدل پژوهش توسط ۴۹ گویه طراحی شد و با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی روایی پرسش‌نامه را بررسی کردیم. برآوردهای پارامتر استاندارد شده نشان داد که همه مؤلفه‌ها از لحاظ آماری معنادار بودند و بارهای عاملی آن‌ها در سطح بالایی قرار داشتند (بیشتر از ۰/۵). بررسی نتایج شاخص‌های برازش حاکی از برازش مناسب مدل بود. در ادامه نتایج مربوط به تحلیل عاملی تأییدی در حالت تخمین ضرایب استاندارد و معناداری ضرایب هر یک از مؤلفه‌های دولت، وزارت، آموزش و پرورش، مدرسه، معلم و برنامه درسی گویه‌های مربوط به آن‌ها، هم‌چنین، شاخص‌های برازش مؤلفه‌ها را بررسی می‌کنیم.

سؤال سوم: آیا مدل آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش فارس از برازش مناسب برخوردار است؟
به‌منظور بررسی برازش مدل این پژوهش از شاخص‌های برازش مربوط روش معادلات ساختاری با رویکرد پی‌ال‌اس استفاده شد. جدول ۴ نتایج مربوط به شاخص‌های برازش مدل فوق را نشان می‌دهد.

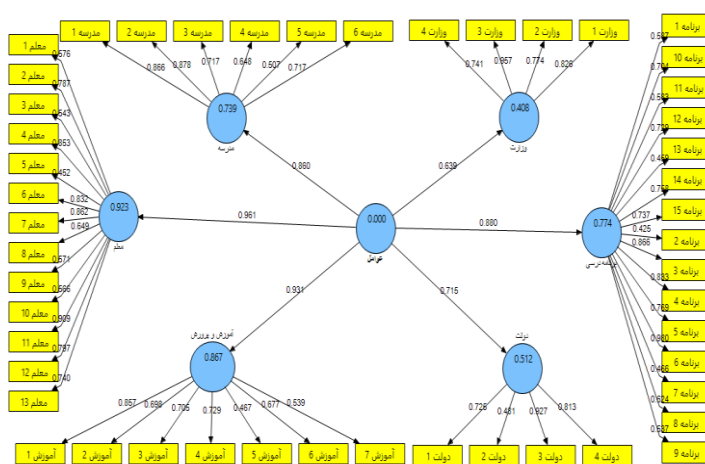
جدول ۴. شاخص‌های برازش مدل پژوهش

دولت	وزارت	آموزش و پرورش	مدرسه	معلم	برنامه درسی
۰/۸۵	۰/۸۷	۰/۸۵	۰/۸۴	۰/۸۲	۰/۸۰
۰/۹۰	۰/۹۶	۰/۹۵	۰/۹۴	۰/۹۱	۰/۸۸
۰/۵۶	۰/۶۸	۰/۵۲	۰/۵۳	۰/۵۱	۰/۵۳
۰/۵۱	۰/۴۰	۰/۸۶	۰/۷۳	۰/۹۲	۰/۷۷
۰/۵۳	۰/۵۲	۰/۶۶	۰/۶۲	۰/۶۸	۰/۶۳

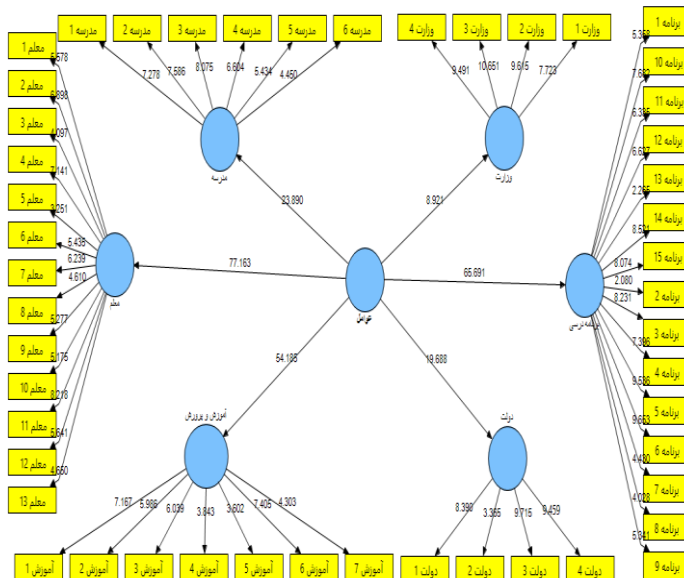
نتایج مربوط به شاخص‌های برازش پژوهش نشان داد که مقدار مربوط به آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی متغیرها در همه متغیرها، بالاتر از ۰/۷ می‌باشد که حاکی از پایایی مناسب مدل دارد. هم‌چنین، نتایج پژوهش مشخص نمود که میزان روایی همگرا برای تمامی عوامل بالاتر از سطح معیار ۰/۴ می‌باشد که نشان‌دهنده مناسب بودن میزان روایی همگرا پژوهش می‌باشد. هم‌چنین، روایی واگرا در این پژوهش نیز در قالب ماتریس عوامل در عوامل، مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. هم‌چنین، مطابق با شکل مدل پژوهش تمامی بارهای عاملی مربوط به عوامل پژوهش، بیش از ۰/۴ می‌باشد که نشان‌دهنده مناسب بودن این معیار می‌باشد.

با توجه به سه مقدار $0/19$ ، $0/33$ و $0/67$ که به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای R^2 معرفی شده است و در همه عوامل، مقدار بیش‌تر از $0/67$ به دست آمد که نشان از مناسب بودن این شاخص دارد. با توجه به سه مقدار $0/01$ ، $0/25$ و $0/36$ که به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است و در همه عوامل، مقدار بیش‌تر از $0/36$ به دست آمد که نشان از برازش کلی قوی مدل دارد. با این توجه مشخص شد که مدل ارائه شده در این پژوهش، از برازش مناسبی برخوردار می‌باشد.

پس از تأیید ساختار عاملی پرسش‌نامه پژوهش با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی، جهت بررسی ساختار علی بین متغیرهای پنهان، بررسی تأثیر متغیرهای پنهان بر سازه اصلی و بررسی روابط بین متغیرهای پنهان و متغیرهای مشاهده‌شده از مدل یابی معادلات ساختار استفاده شد.

نمودار ۲. مقادیر بار عاملی ۴ اندازه‌گیری آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش فارس

نمودار ۳. مقادیر آماره t مدل اندازه‌گیری آموزش

سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش فارس

همان‌طور که در نمودار ۲ مشاهده می‌شود تمامی بارهای عاملی از ۰/۴ بالاتر می‌باشند، بنابراین رابطه بین متغیرها مطلوب است.

در کل با توجه به تمام شاخص‌های برازش می‌توان گفت مدل از برازش مناسبی برخوردار است. در ادامه پس از طراحی مدل ساختاری بین متغیرها، تأثیر هر یک از متغیرهای شناسایی شده دولت، وزارت، آموزش و پرورش، مدرسه، معلم، برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای اندازه‌گیری شد. بارهای عاملی نشان‌دهنده میزان تأثیر متغیر مشاهده شده در تبیین و اندازه‌گیری متغیرهای پنهان مربوط به خود است. هم‌چنین، با توجه به مقادیر بار عاملی به‌دست آمده، متغیرها اولویت‌بندی شدند. نتایج در جدول ۵ مشاهده می‌شود.

جدول ۵. بارعاملی استاندارد تأثیر عوامل شناسایی شده

اولویت	آماره t	بارعاملی	تأثیر
پنجم	۱۹/۶۸۸	۰/۷۱۵	دولت
ششم	۸/۹۲۱	۰/۶۳۹	وزارت
دوم	۵۴/۱۸۵	۰/۹۳۱	آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش
چهارم	۲۳/۹۸۰	۰/۸۶۰	مدرسه
اول	۷۷/۱۶۳	۰/۹۶۱	معلم
سوم	۶۵/۹۱	۰/۸۸۰	برنامه درسی

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش طراحی و اعتباریابی مدل آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش بود. اکنون موضوع سواد رسانه‌ای به موضوعی فراگیر و دارای اهمیت برای آموزش و پرورش تبدیل شده است. این پژوهش یک پژوهش ترکیبی اکتشافی متوالی است که در این مرحله یافته‌های پژوهش کیفی و کمی را باهم پیوند زده به تفسیر یافته‌ها می‌پردازیم.

شبکه مضامین نشان داد که از دیدگاه خبرگان و صاحب‌نظران لازم است تعداد ۶ بعد و ۴۹ مؤلفه در آموزش سواد رسانه‌ای آموزش و پرورش موردتوجه قرار گیرد. تفسیر ابعاد دولت، وزارت، آموزش و پرورش، مدرسه، معلم و برنامه درسی حکایت از آن دارد که مهم‌ترین مؤلفه‌های بعد دولت عبارت‌اند از: نهضت سوادآموزی رسانه‌ای، توسعه فناوری، ظرفیت مساجد و فرهنگ‌سراها، و ظرفیت صداوسیما و رسانه‌ها می‌باشد. نتایج پژوهش نشان از آن است که مهم‌ترین مؤلفه‌های وزارت سیاست‌گذاری تشویقی، دوره تربیت معلم، آموزش مدیران آموزش سواد رسانه و بازنگری کتاب می‌باشد. هم‌چنین، مهم‌ترین مؤلفه آموزش و پرورش عبارت‌اند از: استانداردهای آموزشی، حمایت از دانش‌آموز مستعد، همایش سواد رسانه‌ای، بسترسازی فضای مجازی، آموزش مدیران مدرسه، تبیین برای مدیران مدرسه و فراهم کردن معلم سواد رسانه‌ای می‌باشد. از نظر پاسخگویان مؤلفه مدرسه شامل: تجهیزات سواد رسانه‌ای، تشویق در مدرسه، تعامل با رسانه‌ها، انتخاب معلم سواد رسانه‌ای، تعامل با اولیاء و تبیین سواد رسانه‌ای برای کادر مدرسه می‌باشد. در مؤلفه معلم شامل: معلم با صلاحیت‌های حرفه‌ای، روش تدریس، تسهیل‌کننده یادگیری سواد رسانه‌ای، سواد قرآنی،

رسانه شناسی، توانایی فنی، معتقد به سبک زندگی اسلامی، ارزش برای فرهنگ ایرانی، معلم با تفکر انتقادی، نظم اجتماعی، توانایی تربیتی، مهارت‌های ارتباطی و ارزش‌های می‌باشد و در آخر مؤلفه برنامه درسی نیز شامل مضامین: خودباوری، تفکر انتقادی دانش‌آموز، امیدواری، دشمن‌شناسی، رسانه‌شناسی، قدرت تحلیل، مخاطب فعال، تقوای رسانه‌ای، خودشناسی، آینده‌پژوهی، برنامه‌ریزی مصرف‌بهنه، خودکنترلی، شناخت سبک زندگی اسلامی، شناخت ارزش‌های بومی و توانایی نشر و بازنشر می‌باشد.

نتایج این پژوهش در بعد دولت با پژوهش‌های سید بشیر حسینی و حق پناه (۱۳۹۸)، صلواتیان و همکاران (۱۳۹۵)، نیازی، زوارکی و علی‌آبادی (۱۳۹۵)، جهاندار امیری و همکاران (۱۳۹۸)، هاشمی (۱۳۹۳) مطابقت دارد. نتایج این پژوهش در بعد وزارت با پژوهش‌های سجاد کرمی نامیوندی (۱۳۹۵)، بی‌بی مریم مصطفوی (۱۳۹۴)، عباس تقی زاده (۱۳۹۶) و سید مهدی شریفی و سجاد کرمی نامیوندی (۱۳۹۷) مطابقت دارد. در بعد آموزش و پرورش این پژوهش با پژوهش‌های میهان و همکاران (۲۰۱۵)، لی (۲۰۱۶)، شهامت و داورپناه (۱۳۹۷)، مارتین (۲۰۱۱)، سید بشیر حسینی و حمیده بهرامی (۱۳۹۸)، عمران و همکاران (۲۰۱۴) و سلیمان و همکاران (۱۳۹۲) همسویی دارد.

نتایج پژوهش در بعد مدرسه با پژوهش‌های سیروس محمودی و همکاران (۱۳۹۸)، خانیکی و همکاران (۱۳۹۵)، هاشمی (۱۳۹۳)، اویومی و فاتوکی (۲۰۱۵) و خسروشاهی و برقی (۱۳۹۷) مطابقت دارد. در بعد معلم سواد رسانه‌ای پژوهش‌های داوود کاووسی (۱۴۰۰)، فخاری و اشرفی (۱۳۹۱)، میرزا محمدی و همکاران (۱۳۹۲)، سلیمان و همکاران (۱۳۹۲)، عرب شاهی و همکاران (۱۳۹۵)، سید احمد عسکری و همکاران (۱۳۹۹)، تقی زاده و کیا (۱۳۹۳)، سرافین (۲۰۱۱)، سید بشیر حسینی و حسین حق پناه (۱۳۹۸)، زهره خلیج و داریوش نوروزی (۱۳۹۸) همسویی دارد.

در بعد برنامه درسی پژوهش‌های غلامی بینا باج و علیپور (۱۴۰۱)، فاطمه کرمانشاهی و همکاران (۱۳۹۴)، باباکور و همکاران (۱۳۹۷)، امیری (۱۳۸۸)، فرغانی و خدامرادی (۱۳۹۸)، لایتش (۲۰۰۶)، سید بشیر حسینی و حسین حق پناه (۱۳۹۸)، صلواتیان و همکاران (۱۳۹۵)، داس و همکاران (۲۰۱۸)، جهاندار امیری و همکاران (۱۳۹۸)، صالحی (۱۳۹۶) و تقی زاده و کیا (۱۳۹۳) مطابقت دارد.

نتایج مربوط به شاخص‌های برازش پژوهش نشان داد که مقدار مربوط به آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی متغیرها در همه متغیرها، بالاتر از ۰/۷ می‌باشد که حاکی از پایایی مناسب مدل دارد. همچنین، نتایج پژوهش مشخص نمود که میزان روایی همگرا برای تمامی عوامل بالاتر از سطح معیار ۰/۴ می‌باشد که نشان‌دهنده مناسب بودن میزان روایی همگرا پژوهش می‌باشد. همچنین، روایی واگرا در این پژوهش نیز در قالب ماتریس عوامل در عوامل، موردبررسی و تأیید قرار گرفت. همچنین، مطابق با شکل مدل پژوهش تمامی بارهای عاملی مربوط به عوامل پژوهش، بیش از ۰/۴ می‌باشد که نشان‌دهنده مناسب بودن این معیار می‌باشد.

با توجه به سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ که به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای R^2 معرفی شده است و در همه عوامل، مقدار بیش‌تر از ۰/۶۷ به دست آمد که نشان از مناسب بودن این شاخص دارد. با توجه به سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ که به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است و در همه عوامل، مقدار بیش‌تر از ۰/۳۶ به دست آمد که نشان از برازش کلی قوی مدل دارد. با این توجه مشخص شد که مدل ارائه شده در این پژوهش، از برازش مناسبی برخوردار می‌باشد.

در بُعد دولت بار عاملی ظرفیت مساجد و فرهنگ‌سراها $0/927$ و مقدار آماره $t 9/715$ شد؛ و مقدار بار عاملی ظرفیت صدا و سیما و رسانه‌ها $0/813$ و مقدار آماره $t 9/459$ شد؛ و بار عاملی نهضت سوادآموزی رسانه‌ای $0/725$ و مقدار آماره $t 8/390$ آن شد و بار عاملی توسعه فناوری $0/481$ و مقدار آماره $t 3/365$ آن شد؛ بنابراین با اطمینان 95% متغیر دولت و آموزش سواد رسانه‌ای رابطه مثبت و معناداری دارند.

هم‌چنین، در بُعد وزارت آموزش مدیران آموزش سواد رسانه‌ای بار عاملی $0/957$ و مقدار آماره $t 10/651$ شد و سیاست‌گذاری تشویقی با بار عاملی $0/826$ و مقدار آماره $t 7/723$ شد و دوره تربیت معلم با بار عاملی $0/774$ و مقدار آماره $t 9/615$ شد و بازنگری کتاب با بار عاملی $0/741$ و مقدار آماره $t 9/491$ شد؛ بنابراین با اطمینان 95% متغیر وزارت آموزش سواد رسانه‌ای رابطه مثبت و معناداری دارند.

در بُعد آموزش و پرورش استانداردهای آموزشی با بار عاملی $0/857$ و مقدار آماره $t 7/167$ ؛ بستر سازی فضای مجازی با بار عاملی $0/729$ و مقدار آماره $t 3/843$ ؛ همایش سواد رسانه‌ای با بار عاملی $0/705$ و مقدار آماره $t 6/039$ ؛ حمایت از دانش‌آموز مستعد با بار عاملی $0/698$ و مقدار آماره $t 5/986$ ؛ تبیین برای مدیران مدرسه با بار عاملی $0/677$ و مقدار آماره $t 7/405$ ؛ آموزش مدیران مدرسه با بار عاملی $0/467$ و مقدار آماره $t 3/602$ و فراهم کردن معلم سواد رسانه‌ای با بار عاملی $0/539$ و مقدار آماره $t 4/303$ شد؛ بنابراین با اطمینان 95% متغیر آموزش و پرورش و آموزش سواد رسانه‌ای رابطه مثبت و معناداری دارند.

در بُعد مدرسه، تجهیزات سواد رسانه‌ای با بار عاملی $0/886$ و مقدار آماره $t 7/278$ ؛ تشویق در مدرسه با بار عاملی $0/878$ و مقدار آماره $t 7/586$ ؛ تعامل با رسانه‌ها با بار عاملی $0/717$ و مقدار آماره $t 8/075$ ؛ تبیین سواد رسانه‌ای برای کادر مدرسه با بار عاملی $0/717$ و مقدار آماره $t 4/450$ ؛ انتخاب معلم سواد رسانه‌ای با بار عاملی $0/648$ و مقدار آماره $t 6/604$ و تعامل با اولیاء با بار عاملی $0/507$ و مقدار آماره $t 5/434$ شد؛ بنابراین با اطمینان 95% متغیر مدرسه و آموزش سواد رسانه‌ای رابطه مثبت و معناداری دارند.

در بُعد معلم سواد رسانه‌ای، توانایی تربیتی با بار عاملی $0/909$ و مقدار آماره $t 8/218$ ؛ معتقد به سبک زندگی اسلامی با بار عاملی $0/862$ و مقدار آماره $t 6/239$ ؛ سواد قرآنی با بار عاملی $0/853$ و مقدار آماره $t 7/141$ ؛ توانایی فنی با بار عاملی $0/832$ و مقدار آماره $t 5/435$ ؛ مهارت ارتباطی با بار عاملی $0/797$ و مقدار آماره $t 5/641$ ؛ روش تدریس با بار عاملی $0/787$ و مقدار آماره $t 5/898$ ؛ ارزشیابی با بار عاملی $0/740$ و مقدار آماره $t 4/650$ ؛ ارزش برای فرهنگ ایرانی با بار عاملی $0/649$ و مقدار آماره $t 4/610$ ؛ معلم با صلاحیت‌های حرفه‌ای با بار عاملی $0/576$ و مقدار آماره $t 5/578$ ؛ معلم با تفکر انتقادی با بار عاملی $0/571$ و مقدار آماره $t 5/277$ ؛ نظم اجتماعی با بار عاملی $0/566$ و مقدار آماره $t 5/175$ ؛ تسهیل‌کننده یادگیری سواد با بار عاملی $0/543$ و مقدار آماره $t 4/097$ و رسانه شناسی با بار عاملی $0/452$ و مقدار آماره $t 3/251$ شد؛ بنابراین با اطمینان 95% متغیر معلم و آموزش سواد رسانه‌ای رابطه مثبت و معناداری دارند.

بُعد برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای، قدرت تحلیل با بار عاملی $0/980$ و مقدار آماره $t 9/653$ ؛ دشمن‌شناسی با بار عاملی $0/883$ و مقدار آماره $t 7/396$ ؛ امیدواری با بار عاملی $0/866$ و مقدار آماره $t 8/231$ ؛ رسانه شناسی با بار عاملی $0/769$ و مقدار آماره $t 9/586$ ؛ شناخت ارزش‌های بومی با بار عاملی $0/758$ و مقدار آماره $t 8/521$ ؛ توانایی نشر و بازنشر با بار عاملی $0/737$ و مقدار آماره $t 8/074$ ؛ خودکنترلی با بار عاملی $0/729$ و مقدار آماره $t 6/627$ ؛ آینده‌پژوهی با بار عاملی $0/704$ و مقدار آماره $t 7/683$ ؛ خودشناسی با بار عاملی $0/687$ و مقدار آماره $t 5/341$ ؛ تقوای رسانه‌ای با بار عاملی $0/624$ و مقدار آماره $t 4/028$ ؛ خودباوری با بار عاملی $0/587$ و مقدار آماره $t 5/368$ ؛ برنامه‌ریزی مصرف

بهینه با بارعاملی ۰/۵۸۳ و مقدار آماره t ۶/۳۸۵؛ مخاطب فعال با بارعاملی ۰/۴۶۶ و مقدار آماره t ۴/۴۸۰؛ شناخت سبک زندگی اسلامی با بارعاملی ۰/۴۵۹ و مقدار آماره t ۲/۲۶۵ و تفکر انتقادی دانش‌آموز با بارعاملی ۰/۴۲۵ و مقدار آماره t ۹/۰۸۰ شد؛ بنابراین با اطمینان ۹۵٪ متغیر برنامه درسی و آموزش سواد رسانه‌ای رابطه مثبت و معناداری دارند.

براساس نتایج این پژوهش پیشنهادهای کاربردی زیر ارائه می‌شود:

- ۱- در چارت آموزشی وزارت آموزش و پرورش، معاونت آموزش سواد رسانه‌ای قرار گیرد.
- ۲- از ظرفیت‌های بومی برای آموزش سواد رسانه‌ای استفاده شود.
- ۳- تبلیغ و ترویج آموزش سواد رسانه‌ای در دستور کار دولت و وزارت آموزش و پرورش قرار گیرد.
- ۴- معلمان جوان برای آموزش سواد رسانه‌ای در نظر گرفته شوند.
- ۵- برگزاری دوره تربیت‌معلم سواد رسانه‌ای در دستور کار شورای سیاست‌گذاری وزارت آموزش و پرورش قرار گیرد.

۶- رشته سواد رسانه‌ای به لیست رشته‌های تحصیلی متوسطه اضافه شود.

۷- آمایش سرزمین با محوریت آموزش سواد رسانه‌ای در کشور انجام شود.

۸- همایش‌های ملی، منطقه‌ای و شهرستانی با محوریت آموزش سواد رسانه‌ای برگزار شود.

- ۹- نشریه آموزش سواد رسانه‌ای با هدف پوشش معلمان و اولیاء در دستور کار وزارت آموزش و پرورش قرار گیرد.

از محدودیت‌های پژوهش می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- در فرآیند اجرای هر پژوهشی، موانع و محدودیت‌هایی پیش روی محقق قرار دارد، این پژوهش نیز از این قاعده مستثنا نبوده است. مهم‌ترین محدودیت‌های این پژوهش به شرح ذیل است:
- این پژوهش به صورت موردی در آموزش و پرورش استان فارس انجام شد، به همین علت امکان محدودیت تعمیم آن به سایر استان‌های دیگر وجود دارد.
- در بخش کمی این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شد و تیم رساله حداکثر دقت را به کار بردند، لیکن امکان خودداری افراد در پاسخ واقعی وجود داشته است.
- فرآیند اجرای این پژوهش وقت‌گیر و زمان‌بر بود. این پژوهش در شرایط شیوع بیماری کرونا انجام شد و به علت شرایط خاص برگزاری مجازی و نیمه‌حضوری کلاس‌ها، صاحب نظرات و خبرگان پس از پیگیری زیاد مصاحبه را می‌پذیرفتند.
- بیان همراه با ناامیدی ذی‌نفعان آموزشی در موضوع آموزش سواد رسانه‌ای زیاد بود. هرچند غربت آموزش سواد رسانه‌ای دل را به درد می‌آورد، لیکن انگیزه گره‌گشایی از این مشکل در من تقویت می‌شد.

تعارض منافع / حمایت مالی

این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان طراحی و اعتباریابی مدل آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش می‌باشد و نتایج این پژوهش با منافع هیچ ارگان و سازمانی در تعارض نیست و بدون حمایت مالی انجام شده است.

References

- Alizadeh, I., & Mohammad Rezaei, A. (1388). Examining the professional social status of teachers (high school principals and elementary school teachers) and its changes during the last three decades. *Educational Innovations*, 8(1), 7-26. [Persian]
- Bashir, H., & Chaboki, R. (2015). The role of media literacy in human development. case study (Executive Policy of the Islamic Republic of Iran Broadcasting and the Ministry of Education's Development Document). *Media Journal*, Year 25, No. 97, pp. 63-79. (in Persian)
- Bashir, H., & Jafarian, M. (2016). Investigating the impact process of Quranic software on children's Quranic understanding from mothers' point of view. *Two scientific-research quarterly of religion and communication*, 24 (51), 1717-197. [Persian]
- Fundamental change document (2018). The approval of the "fundamental transformation document of education and training", approval authority: approvals of the Supreme Council of Cultural Revolution, approved at the 704th meeting dated 06/10/2013. [Persian]
- Fundamental change document (2018). The approval of the "fundamental transformation document of education and training", approval authority: approvals of the Supreme Council of Cultural Revolution, approved at the 704th meeting dated 06/10/2013. [Persian]
- Ghasemi, T. (2006). Media Literacy, A New Approach to Media Control, *Journal of Parliament and Research*, vol. 13, No. 52, pp. 307-327. (in Persian)
- Hashemi, S. (2014). Investigating the Role of Media in the Educational System. Basic Education Transformation Document: Emphasizing the Need for Media Literacy Education, *Journal of Media*, No. 97, pp. 18-5. (in Persian)
- Hashemi, Sh. (2014). Investigating the role of media in the educational system of the fundamental transformation of education: Emphasizing the necessity of media literacy education. *Media Quarterly*, 25(4), 18-5. [Persian]
- Kerami Namiondi, S. (2015). Designing a policy model for media literacy education in the formal and public education system of the country. [Master's thesis in media management]. Tehran: University of Tehran, Faculty of Management. [Persian]
- Kerami Namioundi, S., Sharifi, S. M., Janvi, E. (2016). Identifying ways to increase media and information literacy of faculty members and students of the country's universities. *Communication Research*, 24(92), 124-99. [Persian]
- Khaniki, C. (1390). Communication policy. Hamshahri online, retrieved on September 5, 2013. [Persian]
- Khaniki, C., Shah Hosseini, V., & Nourizad, F. (2015). Explaining the model of teaching media literacy in the education system. *Media Quarterly*. No. 102: 5-22. [Persian]
- Mansourian, Y., Naeemabadi, M. (1383). The role of the library website in promoting information literacy in: user education and development of information literacy in libraries, information centers and museums, Mashhad: Organization of libraries, museums and documents center of Astan Quds Razavi. [Persian]
- Meehan, J., Ray, B., Wells, S., Walker, A., & Schwarz, G. (2015). Media Literacy in Teacher Education: A Good Fit across the Curriculum. *Journal of Media Literacy Education*, 7(2), 81-86.
- Moscow- declaration – on – media and information literacy, 2016.
- Motazadi, S. (2013). Proposing a local model for promoting media literacy among teenagers in Iran. (Unpublished master's thesis). University of Broadcasting, Tehran: Iran. [Persian]
- Niazi, L., Zarei Zawarki, I., & Aliabadi, Kh. (2015). The effect of the media literacy training program on information and communication technology on the level of students' awareness. *New Media Studies*, 2 (77), 119-156. [Persian]
- Potter, J. (2004). Theory of Media Literacy Cognitive Approach, translated by Nasser Asadi, Mohammad Soltanifar and Shahnaz Hashemi, Simai Sharq Publishing House, Tehran. [Persian]
- Potter, J. (2005). Definition of media literacy, translated by Lida Kavossi, *Media Quarterly*, 17th year, number 4. [Persian]
- Potter, W. J. (2004a). "Argument for the Need for a Cognitive Theory of Media Literacy", *American Behavioral Scientist*, 48(2).
- Potter, W. J. (2004b). Theory of media literacy: A cognitive approach, Sage Publications.
- Potter, W. James (2011). media literacy theory, cognitive approach; (Nasser Asadi, Mohammad Soltanifar and Shahnaz Hashemi, translators), Tehran: Simai Sharq. [Persian]
- Salvati, S., Hosseini, S.B., & Motazadi, S. (2015). Designing a model for teaching media literacy to teenagers. *Educational planning studies*. Number 5: 50-75. [Persian]

- Suleiman, S., Khosravi, F., & Haddad, Z. (2012). Evaluation of media literacy of Tehran students. *World Journal of Media-Persian Edition*, 8(2). [Persian]
- Taghizadeh, A. (2013). Promotion of media literacy in the context of reducing new social harms of cyberspace, the first national congress of social harms in June 2013. [Persian]
- Taghizadeh, A., Kia, A.A. (2013). Needs assessment of media literacy training program in schools, *Culture and Communication Studies Quarterly*, 15 (26), 79-104. [Persian]
- The strategic transformation document of the official and public education system of the Islamic Republic of Iran, 2009. [Persian]
- UNESCO Institute for Statistics. (2011). *Financing education in Sub-Saharan Africa: Meeting the challenges of expansion, equity and quality*. Paris: UNESCO.
- UNESSCO, (2011). Media and Inforsmation Li teracy curriculum for teacher. *E dited*